

Podpora biodiverzity vtáčích druhov prostredníctvom jednoduchých opatrení dostupných pre všetkých obyvateľov

Na území mesta Banská Bystrica je dostatok rôznorodých biotopov, ktoré obývajú početné vtáacie druhy. Sú tu lesíky, parky, jazero, potoky, polia a zeleň, ktorá pretkáva celé mesto. Aj napriek tomu spolužitie s človekom často prináša vtákom ohrozenia. Niektoré nenachádzajú vhodné hniezdne dutiny, iným necitlivo zhadzujú hniezda. Vtáky trpia nedostatkom hmyzu, úbytkom zelene, rušnou dopravou a klamlivými presklenými plochami, ktoré sa im často stávajú osudnými. Žijú s nami, robia nám radosť a poskytujú početné ekosystémové služby. Ako im môžeme pomôcť?

1. Ochrana a obnova zelenej infraštruktúry v meste

Pre vtáky sú dôležité najmä vzrastlé staré dutinové stromy. Tie sú domovom neporovnateľne väčšieho množstva druhov (nie len vtákov) ako je tomu u v súčasnosti vysádzaných, malých kultivarov. Tieto mohutné druhy stromov by mali byť vysádzané vo väčšej vzdialenosti od budov, aby následne nespôsobovali problémy. Prínosné je vysádzanie bobuľových a semenných kríkov a stromov (bršlen, čremcha, jarabina, baza). Ako podporiť vtáctvo a život v okolí vodných tokov sa dozviete v metodickej príručke *Podpora biodiverzity mestských vodných tokov prostredníctvom jednoduchých opatrení dostupných pre všetkých obyvateľov*.

2. Ochrana sklenených plôch proti nárazom vtákmi

Ak je vo vašom okolí presklená plocha, pri ktorej ste spozorovali uhynutého vtáka, upozornite na to majiteľa. Môžu to byť okná, zastávky, veľké presklené budovy a vlastne čokoľvek, v čom sa odráža okolitá krajina. Na takýchto plochách hynie veľké množstvo vtákov. Nestačí pritom umiestniť na vnútornú stranu okna siluetu dravca - pretože pri odraze vnútornú nálepku zvonku vôbec nevidno. Odporúčame použiť špeciálne reflexné vtáacie polepy, ktoré sa lepia z vonkajšej strany okna a bezpečne vydržia aj viac rokov. Odporúčte túto možnosť v škole ktorú navštevuje vaše dieťa, vyžadujte ju od vedenia nákupných centier, aj od mesta, ak ku kolíziám dochádza na budovách v správe mesta. Vhodné je robiť aj osvetu medzi ľuďmi o rizikách, ktoré prinášajú veľké presklené plochy pre vtáky.

3. Vtáacie búbky a hniezdne podložky

Najväčší problém nájsť vhodné miesto na hniezdenie majú v mestách dutinové hniezdiče (sýrkorky, trasochvosty, žltochvosty, vrabce) a druhy hniezdiace na budovách. Do tejto skupiny patria belorítky a lastovičky, ktoré si hniezda stavajú v priestoroch pod strechou domu alebo v rohoch okenných rámov. Ľudia hniezda často zhadzujú a do rohov okien umiestňujú zábrany, aby si opätovne nemohli postaviť hniezdo. Dážďovníky, ktoré hniezdia v škárach medzi panelmi majú pri zatepľovaní budov hniezda odstránené a namiesto nich sú umiestňované náhradné búbky. Počet umelých hniezd nie je dostatočný a tak počty dážďovníkov neustále klesajú. Celoročné druhy vtákov využívajú vtáacie búbky aj v zime - poskytujú im úkryt pred mrazom, víchricami a predovšetkým mrznúcim dažďom, ktorý je pre vtáctvo obzvlášť nebezpečný.

Postavte vtáciu búbku alebo polobábku a umiestnite ju na svoj balkón alebo na strom vo svojom okolí. Postup nájdete v dokumente *Budovanie a údržba vtáčích búdok a krmidiel*. Nainštalujte na okno umelé hniezdo alebo hniezdnu podložku pre belorítky. Na vyšších poschodiach, od 4 -tého vyššie, môžete na okenný parapet alebo balkón umiestniť aj búbku pre dážďovníky.

4. Krmidlá a napájadlá

Vtáky prikrmujeme len v zimnom období. Počas leta potrava v krmidlách kvasí a plesnivie, čo je pre vtáky veľmi nebezpečné. Krmidlo si môžete zhotoviť podľa postupu v dokumente *Budovanie a údržba vtáčích búdok a krmidiel*, alebo využiť akýkoľvek iný dostupný postup, ktorý zabezpečí, že bude potrava ochránená pred dažďom a vetrom a zároveň bude vtákom bezpečne prístupná. Dôležité je umiestnenie krmidla na také miesto, aby mali vtáky priestor a dostatočný rozhľad na prilietanie. Dbáme na to, aby bolo krmidlo čisté (pred a po každej zime ho vyčistíme horúcou vodou a vydezinfikujeme prípravkom na báze chlóru), umiestnené aspoň vo výške 1,5 m bez prístupu z okolitých pevných vetiev stromu (aby bolo bezpečné pred predátormi ako sú mačky, kuny a pod.). Do krmidla patrí len suchá, nekorenená, nesolená potrava - semienka slnečnice, vložky, vlašské, lieskové a iné orechy, ľanové semienka a pod. Vhodné je doplnenie o prekrojené jablko. Krmidlo musí byť zabezpečené proti vetru a dažďu (snehu), aby sa krmivo nenamočilo a nezačalo plesnivieť. Krmivo pridávame pravidelne. Zvieratá si totiž vytvoria návyk a na potravu sa spoliehajú. Preto je veľmi vhodné komunitné kŕmenie, kedy potravu doplnia viac ľudí. Ak spozorujeme na krmidle spavého našuchoreného vtáka, krmidlo vydezinfikujeme a 2 týždne neprikrmujeme.

Napájadlá však môžeme používať počas celého roku. Ideálnym miestom na pitie pre vtáky sú prirodzené vodné toky s plytkými a prehľadnými brehmi. Vybudovať môžeme aj plytké jazierko s vodnými rastlinami a plytkými brehmi, ktoré vtákom umožnia bezpečný pohyb vo vode. Vtáky takéto plochy využívajú nielen na pitie, ale aj a kúpanie. Je preto dôležité, aby bolo okolie jazierka prehľadné a bez kríkov poskytujúcich útočisko predátorom. Mokré vtáky ťažšie lietajú a preto unikajú pomalšie. Jazierko by malo byť plytké (z bezpečnostných dôvodov aj pre ľudí) a môže mať v strede ostrovček, ktorý poskytne vtákom najbezpečnejšie kúpanie. Jazierko môžete vybudovať na verejnom priestranstve len so súhlasom susedov a mesta. Oveľa menej náročné je umiestnenie plytkej misky s vodou počas letných dní, ktorú zatažte kameňom a pravidelne ju čistíte a dopĺňajte čistou vodou. Misku umiestnite na otvorené priestranstvo.

5. Bezpečné venčenie

Počas hniezdnej sezóny, kedy vtáčí rodičia celý deň zháňajú potravu mláďatám, ale aj v čase, kedy sa vtáčatá učia lietať a osamostatňujú sa, je veľmi dôležité mať svojich domácich miláčikov pri venčení pod kontrolou. Mačka aj pes sú dostatočne šikovní na to, aby mladého neskúseného vtáčika či iné mláďa ulovili. Preto skúsme sklbiť rekreáciu nás a našich miláčikov so životom voľne žijúcich živočíchov a budme ku nim ohľaduplní.

6. Vtáčia prvá pomoc

Často sa stáva, že nájdeme vypadnuté mláďa či zraneného vtáka (alebo iné voľne žijúce zviera). Tu musíme mať na pamäti, že ide o zákonom chránené druhy, ktoré si nemôžeme len tak zobrať domov. A to ani vtedy, keď im chceme v dobrej vôli pomôcť. Starostlivosť o zranené zvieratá ponecháme na odborníkov. Je však veľmi dôležité, aby sme odborníkov kontaktovali, aby im mohli pomôcť. Preto potrebujeme rozoznať, kedy je potrebné a kedy nie zvieratú pomáhať. Na to nám slúžia početné vydané materiály. Článok o tom, kedy vtáčie mláďa zachraňovať sú zhrnuté v tomto článku: <https://www.zachranazvierat.sk/clanky/co-robot-ked-najdete-vtacie-mladatok/>. Telefónne číslo na záchrannú stanicu pre zranené živočíchy je +421 0903 504 470. Všeobecne platí, že mnohé vtáčie mláďatá opúšťajú hniezdo ešte v čase, kedy nevedia dobre lietať. Sú operené, hopkajú po tráve a preletujú po nízko položených konároch. Nie sú opustené, rodičia ich prikrmujú a svojim hlasom upozorňujú na hroziace nebezpečenstvo. Takýmto mláďatám by sme našou záchranou viac ublížili ako pomohli. Ponechávame ich tam, kde sú. Ak sa jedná o mláďatá neoperené alebo premoknuté, ktoré aktívne pred nami neutekajú, alebo vidíme, že je vták poranený, zamotaný v niečom, nevie odletieť vtedy je čas na záchranu a kontaktujeme odborníkov.

7. Spoznávanie a dohľad

Pozorujme vtáky v meste a zaznamenávajme druhy aj zmeny ich výskytu. Môžete využiť prírodovedné aplikácie BirdNET, iNaturalist a mnohé ďalšie, ktoré vám pomôžu pri určení druhov. Mnohé sú prepojené na vedecké inštitúcie a poskytujú im informácie o hodnote a kvalite biotopu. Je to možnosť zapojiť sa do občianskej vedy. Takýto pravidelný prieskum je skvelým koníčkom a zároveň výbornou ochranou vtáčích druhov. Keď budete poznať vtáčie druhy, môžete sa zapojiť do zimného sčítania vtáctva, ktoré každoročne organizuje SOS/BirdLife Slovensko. Ak život vtákov pozorujeme pravidelne, všimneme si aj drobné negatívne zmeny, ktoré môžu predznamenávať bližšie sa hrozby a predísť im. Alebo príjemné zážitky a získané informácie sprostredkovať svojim susedom a tým znížiť ich obavy z neznámych druhov a zvýšiť ich povedomie o hodnote vtáčích druhov žijúcich v našom okolí.

Ochraňovanie vtákov sa na Slovensku venuje najmä spoločnosť SOS/BirdLife Slovensko (www.vtaky.sk). Ktorá mapuje výskyt, ohrozenia vtákov, informuje verejnosť a realizuje viaceré podujatia aj na území mesta Banská Bystrica. Vydáva informačné materiály, v ktorých bližšie popisuje problematiku ochrany vtákov v mestách na Slovensku, aj správne postupy na budovanie vtáčích búdok a krmidiel. Realizuje mnohé opatrenia na ochranu vtáčích druhov a ich biotopov.

Odporúčame tieto informačné materiály:

Radovan Jambor: Vtáky v meste - Vtáctvo mestského ekosystému a ekológia synantropných druhov. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, 2022, ISBN 978-80-89526-28-4

Andrej Chudý: Vtáky v meste - informačný leták. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko

Štefan Benko, Radovan Jambor: Vtáky v ohrození - brožúra. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko

Štefan Benko: Vtáčia záhrada - brožúra. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko

Budovanie a údržba vtáčích búdok a krmidiel

Vtáky hniezdiace v dutinách trpia v meste nedostatkom vhodných miest na hniezdenie. Patrí medzi nich množstvo známych druhov: sýkorky, vrabce, škorce, v polobúdkach hniezdia trasochvosty, mucháre a žltochvosty. Dutinové hniezdiče tvoria významnú časť ornitofauny mesta a prinášajú nám mnoho úžitkov napríklad tým, že predchádzajú premnoženiu rôznych druhov hmyzu. Nedostatok starých stromov pre hniezdenie vtákov môžeme nahradiť budovaním vtáčích búdok. Krmidlá zas slúžia na doplnenie zdrojov potravy počas zimy.



Brhlík lesný

Autorka: Jana Ďurová



Sýkorka belasá

Autor: Marek z Pixabay

Vtáče búdky slúžia na hniezdenie a na výchovu mláďat. Počas nehostinných zimných mesiacov ich vtáky využívajú ako úkryt pred mrazom, vetrom či mrznúcim dažďom. Nedávame do nich potravu. Viac o možnostiach podpory hniezdenia vtákov v meste sa dočítate v metodickéj príručke *Podpora biodiverzity vtáčích druhov prostredníctvom jednoduchých opatrení dostupných pre všetkých obyvateľov*.

Ak chcete postaviť vtáčiu búdku alebo krmidlo, dodržte tento postup:

1. búdku/ krmidlo vyrobte podľa určeného postupu
2. umiestnite ju bezpečne na vybrané miesto
3. najmenej raz za rok búdku/ krmidlo skontrolujte
4. ak bude búdku/ krmidlo poškodené, opravte ho alebo zveste, aby bolo bezpečné pre vtáky aj pre ľudí

Polobúdka pre žltochvosty domové a mucháre sivé



Žltochvost domový
Autor: JacekBen z Pixabay



Muchár sivý
Autor: Babil Kulesi z Pixabay

výška búdky je 20 cm



otvor je menší ako polovica
prednej steny 13x12 cm

rozmer dna 13 x 13 cm,
musí byť zapustené medzi steny

Na polobúdku umiestňovanú na strom dajte krytinu a natrite ju vodou riediteľnou farbou. Do dna vyvrtajte 2 malé otvory na odtok dažďovej vody. Ak polobúdku umiestňujete na miesto kryté pred dažďom, krytina ani náter nie je potrebný.

Umiestňovanie polobúdky:

Na strom: Polobúdku umiestňujeme na miesto nedostupné pre mačky do výšky 2 - 4 m nad zem tak, aby mali vtáky voľný priestor na prílet. Zavesujeme ju na konár poplastovaným drôtom. Uchytenie kontrolujeme každý rok a drôt predlžujeme tak, aby nebránil rastu stromu a drôt nespôsobil jeho škrtenie.

Kontrola a údržba:

Priebežne kontrolujte, či polobúdku vtáky obsadia. Ak o ňu nejavia záujem ani po 2 rokoch, presuňte ju na iné miesto. Polobúdku vždy na konci zimy vyčistite. Dohliadajte aj o jej funkčnosť a ak je poškodená opravte ju, alebo odstráňte, aby bola bezpečná pre vtáky aj pre ľudí.

Búdka pre dutinové hniezdiče: napr. sýkorky veľké a belasé, vrabce poľné a domové, škorce lesklé a brhlíky lesné



Sýkorka belasá
Autor: Marek z Pixabay

Búdku vyrábame z drevenej dosky hrubej minimálne 2,5 cm. Spájame skrutkami.

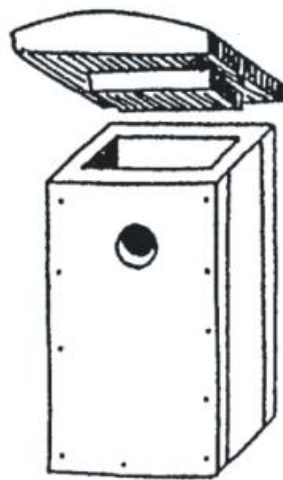
Strecha musí prekryvať celú búdku a dopredu pretŕčať o 1/3. Strecha je otvárateľná kvôli čisteniu. Otváraciu strechu vyrobíme tak, že na ňu zo spodnej strany priklincujeme drevo trochu menšie ako dno búdky.



Brhlík lesný Autor: Jana Ďurová

Výška búdky je minimálne 20 cm a závisí o druhu, pre ktorý búdku vyrábame.

Otvor robíme 2-3 cm pod strieškou. Búdku s malým otvorom obývajú menšie druhy.



Zdroj: www.snaturou2000.sk/spravodajca/vtacie-budky-2

Následne z obidvoch bokov priskrutkujeme skrutku do striešky aj do búdky a spojíme ich drôtom.

Dno musí byť zapustené medzi steny, aby časom nevypadlo. Rozmery závisia od druhu.

Na búdku umiestňovanú na strom dajte krytinu a natrite ju vodou riediteľnou farbou. Do dna vyvŕtajte 2 malé otvory na odtok dažďovej vody. Ak búdku umiestňujete na miesto kryté pred dažďom, krytina ani náter nie je potrebný.

Umiestňovanie búdky:

Búdku umiestňujeme na miesto nedostupné pre mačky vo výške 2 - 4 m tak, aby mali vtáky voľný priestor na prílet. Zavesujeme ju na konár poplastovaným drôtom. Uchytenie kontrolujeme každý rok a drôt predlžujeme tak, aby nebránil rastu stromu a nespôsobil jeho škrtenie.

Kontrola a údržba:

Priebežne kontrolujte, či búdku vtáky obsadia. Ak o ňu nejavia záujem ani po 2 rokoch, presuňte ju na iné miesto. Búdku vždy na konci zimy vyčistite. Dohliadajte aj na funkčnosť búdky a ak je poškodená opravte ju, alebo odstráňte, aby bola bezpečná pre vtáky aj pre ľudí.

Druh	Vnútorne rozmery (cm) š x h x v	Vletový otvor (cm)
malé sýkorky	14 x 14 x 20	2,8 - 3
sýkorka veľká, žltouchvost lesný, brhlík lesný	14 x 14 x 22	3,5
škorec lesklý	15 x 15 x 25	4,5

Krmidlá pre vtáky

Krmidlá slúžia na kŕmenie vtáctva. Využívame ich počas zimy. Rozdiel medzi búdkou a krmidlom je v tom, že v krmidlách vtáky nehnedia. Ďalším rozdielom medzi búdkou a krmidlom je v ich vzhľad. Krmidlá sú otvorené a umiestňované nižšie ako búdky - to preto, aby sme do nich mohli pravidelne dosýpať krmivo.

Krmidlo môžeme vyrobiť z rôznych materiálov. Postupov je viacero a sú dostupné na internete. Dôležité je skôr to, aby sa k nemu vtáky vedeli dostať bezpečne a aby krmivo bolo vhodné a suché (aby do krmidla nepršalo a nesnežilo).

Strecha musí pokrývať celé krmidlo a do strán presahovať aspoň o 1,5 cm. Dávame na ňu krytinu, ktorú môžeme tiež nechať trochu presahovať.

Výškou krmidla ovplyvníme dostupnosť pre rôzne druhy vtákov. Ak chceme zabrániť holubom v návšteve krmidla, znížime jeho výšku.

Dno krmidla môže mať rôzne veľkosti. Na veľké krmidlo priletí aj viac vtáčikov naraz. Na malom sa vystriedajú.



Dôležitý je dobrý prístup ku krmidlu. Minimálne jedna stena musí byť otvorená.

Na spodku krmidla sú umiestnené lišty, ktoré chránia krmivo pred vetrom.

Dno ako vždy zapustíme medzi steny, aby časom nevypadlo.

Krmidlo môžete natrieť vodou riediteľnou farbou - bude mať dlhšiu životnosť. Do dna vyvrtajte 2 malé otvory na odtok dažďovej vody.

Umiestňovanie krmidla:

Dôležité je umiestnenie krmidla na také miesto, aby mali vtáky priestor a dostatočný rozhľad na prilietanie. A naopak, aby nebolo dostupné pre mačky a kuny. Môžete ho dať na stĺpik, alebo zavesiť na konár poplastovaným drôtom.

Kontrola a údržba:

Dohliadajte na funkčnosť a čistotu krmidla. Pred a po každej zime ho vydezinfikujte prípravkom na báze chlóru. Kontrolujte aj bezpečnosť krmidla a ak je poškodené opravte ho, alebo odstráňte, aby bolo bezpečné pre vtáky aj pre ľudí. Ak na krmidle spozorujete spavého našuchoreného vtáka, krmidlo vydezinfikujte, odložte a 2 týždne neprikrmujte.

Kedy a čím kŕmiť:

Vtáky prikrmujte len v zime, najmä keď sa kvôli snehovej pokrývke nevedia vtáky dostať k svojej prirodzenej potrave alebo počas veľkých mrazov, kedy je potreba príjmu vyššia.

Do krmidla patrí len suchá, nekorenená, nesolená potrava - semienka slnečnice, vločky, vlašské, lieskové a iné orechy, ľanové semienka a pod. Vhodné je doplnenie o prekrojené jablko. Krmivo pridávame pravidelne. Vtáky si totiž vytvoria návyk a na potravu sa spoliehajú. Preto je veľmi vhodné komunitné kŕmenie, kedy potravu dopĺňa viac ľudí.